

OCENA PROGRAMU

Civis Polonus

1994

Spis treści:

I. Propozycja programu "*Civis Polonus*"

II. Źródła finansowania

III. Rekrutacja uczestników

IV. Szczegółowy plan programu

V. Program w oczach uczestników i organizatorów

1. Dzień przyjazdu

2. Dzień pierwszy

3. Dzień drugi

4. Dzień trzeci

5. Dzień czwarty

6. Dzień piąty

7. Dzień wyjazdu

VI. Ocena organizacji programu

VII. Ocena zawartości merytorycznej programu

VIII. Ocena zachowania się uczestników

IX. Plany na przyszłość

X. Podsumowanie

I. Propozycja Programu "Civis Polonus"

1. Wstęp

Młodzież w Polsce słabo orientuje się w zasadach funkcjonowania i strukturach władzy państwowej. Każdy obywatel Rzeczypospolitej ma wprawdzie świadomość istnienia: Urzędu Prezydenta, Sejmu, Senatu, Rady Ministrów, Sądu Najwyższego czy Trybunału Konstytucyjnego - jednak zakres ich kompetencji i relacje między nimi nie są powszechnie znane. Najlepszym sposobem na zrozumienie zasad funkcjonowania państwa demokratycznego jest bez wątpienia bezpośrednia obserwacja jego instytucji oraz uczestnictwo w procesie podejmowania decyzji. Młodzież jest tą grupą społeczną, która pomimo tego że, nie ma możliwości pełnego uczestniczenia w życiu demokratycznym, powinna przygotowywać się do wzięcia udziału w tworzeniu demokratycznego państwa.

Program *Civis Polonus* stwarza taką możliwość. W ciągu pięciu dni zaproszonych do Warszawy 50 uczniów i 10 nauczycieli będzie uczestniczyło w grach dydaktycznych, symulacjach, spotkaniach z działaczami społecznymi, politykami, urzędnikami państwowymi i dziennikarzami.

Autorzy programu stoją na stanowisku, że uczeń, w okresie swej edukacji szkolnej, powinien mieć szansę zgromadzenia doświadczeń, które dłużej, niż wykład nauczyciela, pozostaną w jego pamięci. Prezentowany program, oprócz przeżyć intelektualnych, ma za zadanie dostarczyć uczniom właśnie takich doświadczeń, a przez to rozbudzić zainteresowanie uczestnictwem w życiu demokratycznym we własnym środowisku.

Jak wskazują doświadczenia innych państw, tego typu program pozwoli pogłębić wiedzę uczniów na temat systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej oraz przybliżyć sposób jego funkcjonowania. Dobrymi przykładami są prowadzone od wielu lat w USA programy takie jak Presidential Classroom, The Close Up Foundation, The Washington Workshops, Boys State, które stały się inspiracją dla autorów tego projektu.

2. CELE PROGRAMU

W czasie trwania programu uczestnicy:

- **zapoznają się z zasadami funkcjonowania instytucji państwa demokratycznego**
- **spotkają się z przedstawicielami władzy w Polsce**
- **zapoznają się z formami aktywności młodzieży w środowiskach lokalnych**
- **będą mieli możliwość przedstawienia swoich problemów politykom**
- **zapoznają się z procesem podejmowania decyzji w państwie demokratycznym**
- **będą mieli możliwość nawiązania kontaktów i integracji swojego środowiska - stworzenia**

aktywnej, liczącej się grupy liderów młodzieżowych, uczestniczących w przyszłych programach Ośrodka Edukacji Obywatelskiej i Ekonomicznej oraz Stowarzyszenia Nauczycieli Edukacji Obywatelskiej

Cele długofalowe:

- zainicjowanie lokalnych programów wzorowanych na *Civis Polonus*
- przygotowanie uczestników do prowadzenia działalności publicznej w środowisku lokalnym
- zwiększenie aktywności uczniów w środowisku szkolnym oraz lokalnym
- zainteresowanie instytucji państwowych propagowaniem wiedzy o demokracji w środowiskach młodzieżowych
- promocja form aktywności młodzieży
- integracja młodzieży aktywnej - stworzenie reprezentacji środowiska

3. REALIZACJA PROGRAMU

A. Rekrutacja uczestników

Program jest adresowany do młodzieży i nauczycieli z całej Polski. Przewidujemy udział 50 uczniów i 10 nauczycieli. W programie może wziąć udział uczeń spełniający następujące warunki:

- jest uczniem 2-3 klasy szkoły średniej
- uzyskał średnią ocen z pierwszego semestru minimum 3.5 (w sześciostopniowej skali ocen)
- przedstawi pisemną zgodę swojej klasy potwierdzoną przez wychowawcę

Spodziewając się większej ilości zgłoszeń, organizatorzy będą kwalifikować uczestników kierując się ich aktywnością w środowisku lokalnym. Dlatego też każdy kandydat spełniający wymogi formalne dostarczy krótki opis swojej działalności społecznej. Przykładem mogą tu być zarówno materiały dotyczące pracy ucznia w samorządzie szkolnym, stowarzyszeniu, klubie, itp. jak i opis inicjatyw ucznia w środowisku lokalnym. Nauczyciele będą proszeni o przysłanie ankiety personalnej uzupełnionej o krótki opis osiągnięć w dziedzinie edukacji obywatelskiej. Preferowany będzie układ, w którym nauczyciele uczą w tych samych szkołach, co zgłaszający się uczniowie bądź mieszkają w tej samej miejscowości.

D. Terminarz:

- Zgłoszenia do programu będą nadsyłane do 1 maja 1994 roku. Po tym terminie nastąpi kwalifikacja uczestników.
- Do 20 maja wszyscy uczestnicy otrzymają komplet materiałów dotyczących programu
- Realizacja programu nastąpi w Warszawie w dniach 06 - 11 czerwca 1994 r.

4. Konsultanci wspomagający

Powodzenie programu *Civis Polonus* zależy w dużej mierze od stałej współpracy z konsultantami. Autorzy programu zapewнили sobie współpracę specjalistów amerykańskich zaangażowanych w realizację podobnych przedsięwzięć w Stanach Zjednoczonych. S¹ nimi:

Bert Cieslak, Director of Educational Outreach, Close Up Foudation

Nila Vehar, Executive Director, Presidential Classroom for Young Americans

Ze strony polskiej o konsultację poproszeni zostaną przedstawiciele środowisk akademickich i reprezentanci instytucji współpracujących z programem.

5. Ocena programu

Na ocenę programu składać się będą opinie uczestników, organizatorów oraz niezależnych ekspertów. Opinie te zostaną zebrane i dołączone do folderu podsumowującego program. Ponieważ jest to pierwsze tego typu przedsięwzięcie autorzy programu przywiązują specjalną wagę do jego oceny, licząc, iż przyczyni się to do nadania programowi doskonalszej formy.

6. Plany na przyszłość

Autorzy programu sądzą, że uczestnictwo w programie przyczyni się do popularyzacji wiedzy na temat systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej. W przyszłości, przewidujemy, w oparciu o nauczycieli i uczniów uczestniczących w programie *Civis Polonus*, prowadzenie programów lokalnych.

W ramach kolejnych edycji programu przewidziano wymianę uczniów polskich i amerykańskich.

Mamy nadzieję, że program *Civis Polonus* stanie się stałym elementem edukacji obywatelskiej w Polsce. Organizatorzy zakładają kontynuację tego projektu w kolejnych latach, przy zwiększonej liczbie uczestników.

Jako podsumowanie programu zostanie wydany folder przedstawiający ideę programu, opis przedsięwziętych działań oraz opinie uczestników i wykładowców. Folder będzie jednocześnie materiałem promocyjnym pomocnym w przygotowaniu kolejnych edycji programu *Civis Polonus*.

II. Źródła finansowania

Organizatorzy *Civis Polonus* zwrócili się do wielu organizacji wspierających edukację obywatelską z prośbą o dofinansowanie programu. Przeprowadzono rozmowy m.in. z przedstawicielami:

- Fundacja Dzieci i Młodzieży
- Fundusz PHARE
- Fundacja "Polska w Europie"
- Fundacja Stefana Batorego
- The Mershon Center, The Ohio State University
- National Endowment for Democracy
- United States Information Agency
- United Nations Development Programme-

W wyniku tych rozmów organizatorzy uzyskali dofinansowanie z dwóch źródeł:

- United States Information Post, Ambasada Amerykańska w Warszawie
- Fundacja Stefana Batorego

Ponadto uzyskano pomoc finansową ze strony the Mershon Center, którą organizatorzy postanowili wykorzystać na przygotowanie programu w przyszłym roku.

Należy także podkreślić pomoc, którą program *Civis Polonus* uzyskał ze strony Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli i Biura Informacyjnego Senatu RP.

III. Rekrutacja uczestników

Organizatorzy otrzymali 473 zgłoszenia od uczniów szkół średnich z całej Polski. Informacja o programie rozchodziła się poprzez ośrodki metodyczne, kuratoria, była kierowana bezpośrednio do szkół, a także w niektórych rejonach kraju prasa lokalna przedstawiała ideę programu.

Każdy kandydat podlegający ocenie merytorycznej powinien był spełniać następujące trzy warunki formalne:

- miał być uczniem szkoły średniej (2-3 klasa)
- uzyskał średnią ocen z pierwszego semestru minimum 3.5
- przedstawił pisemną zgodę swojej klasy na udział w programie oraz poświadczenie wychowawcy.

Ponadto każdy z uczestników przedstawiał swoją działalność w środowisku lokalnym. To ostatnie kryterium, po spełnieniu warunków formalnych, miało znaczenie decydujące.

Komisja, powołana z organizatorów, dokonała selekcji uczestników. Pierwszy etap wyboru polegał na odrzuceniu wniosków nie spełniających wymogów formalnych. Do drugiego etapu zakwalifikowano 120 wniosków o najciekawszej charakterystyce działań w środowisku. Z tych 120 wniosków, komisja organizatorów wyselekcjonowała (systemem punktowym) ostatecznie 52 zgłoszenia uczniów oraz 10 zgłoszeń nauczycieli.

Pomimo, iż organizatorzy zdawali sobie sprawę z wartości wynikających z zakwalifikowania układów uczeń (uczniowie) - nauczyciel z jednego środowiska, decydującym kryterium była jednak indywidualna aktywność społeczna/obywatelska a nie fakt przynależności czy też tworzenia takiego układu. Preferowano także osoby pochodzące raczej z małych ośrodków, niż z dużych miast (choć oczywiście nie stanowiło to reguły).

Według opinii organizatorów i uczestników sposób rekrutacji był bardzo dobry. Na program przyjechały osoby rzeczywiście bardzo aktywne i zaangażowane w pracę na rzecz swoich lokalnych środowisk. Jedynym mankamentem była mała liczba zgłoszeń nauczycieli. W ich przypadku można mówić raczej o selekcji negatywnej.

Wskazówką na przyszłość jest lepsze rozreklamowanie programu i dotarcie z informacją o Civis Polonus do większej liczby potencjalnych uczestników, szczególnie uczestników-nauczycieli.

Z ankiety przeprowadzonej przez organizatorów na zakończenie programu (otrzymano 58 ankiet na 69 rozdanych, co stanowi 85.5% całości) wynika, że większość uczestników stanowiły osoby z III klasy szkoły średniej (2/3), przeważnie z Liceów Ogólnokształcących, z klas humanistycznych. Osoby z techników i liceów zawodowych stanowiły zdecydowaną mniejszość (10%) uczestników. W programie uczestniczyło nieco więcej chłopców niż dziewcząt.

IV. Szczegółowy plan programu

Dzień 1 - 06.06.1994

śniadanie:

Godzina:
8.30

przedpołudnie:

- oficjalne rozpoczęcie (CODN - aula) 9.30 - 10.30

- spotkanie grupy, gra integracyjna, (CODN - aula) 10.30 - 13.00

- przerwa 13.00 - 14.00

- popołudnie:

- wykład "Podział władzy w państwie demokratycznym" 14.30 - 16.00

dr Marek Nowicki - prezes Helsińskiej Fundacji

Praw Człowieka (CODN - aula)

- podział na komisje senackie, ukonstytuowanie się komisji, 16.00 - 16.30

- forum grupowe (CODN - aula) 16.30 - 17.30

obiadokolacja: 18.00 - 19.00

wieczór: - wyjście do kina 20.00

Dzień 2 - 07.06.1994

śniadanie:

8.30

przedpołudnie:

- spotkanie z politykami - przedstawicielami różnych opcji politycznych 10.00 - 12.30

Tematem spotkania była przyszła konstytucja RP (udział wzięli:

Donald Tusk, Wiesław Chrzanowski, Ryszard Bugaj, Wit Majewski)

przerwa: 12.30 - 14.00

popołudnie:

- wykład "Polski system polityczny - wzajemne relacje 14.00 - 15.30

między organami władzy centralnej"
prof. Tadeusz Mołdawa - dziekan Wydziału Dziennikarstwa
i Nauk Politycznych U.W. (CODN - aula)

- gra "Historia jednej ustawy" - wyjaśniająca procedurę uchwalania 15.30 - 16.30

ustawy sejmowej (CODN - aula)

- praca w komisjach senackich (CODN - aula) 16.30 - 17.00

- spotkanie z Lucyną Bojarską - Rzecznikiem Praw Ucznia 17.00 - 18.30

w Warszawie (CODN - aula)

obiadokolacja: 18.45 - 19.30

Dzień 3 - 08.06.1994 :

śniadanie:

8.00

przedpołudnie:

Gra symulacyjna "Obrady senackie"

9.00 - 14.30

- zwiedzanie Sejmu i Senatu
- praca w "komisjach senackich", opracowanie protokołów i wystąpień sprawozdawców
- obrady plenarne (przewidziano uczestnictwo zaproszonych gości -posłów i senatorów RP)
- głosowanie nad projektem ustawy
- dyskusja na temat przebiegu gry, ocena uchwalonej ustawy, omówienie konsekwencji jej wprowadzenia

przerwa:

14.30 - 15.30

popołudnie:

- spotkanie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich prof. Tadeuszem Zielińskim (*biuro Rzecznika - pl. Bankowy*)

15.30 - 17.00

obiadokolacja:

18.30 - 19.30

wieczór: - forum grupowe (*Bursa - ul. Długa 18/20*)

19.30 - 20.30

Dzień 4 - 09.06.1994

śniadanie:

8.00

przedpołudnie:

- wycieczka po Warszawie
- wykład "Systemy władzy wykonawczej w Polsce i na świecie" prof. Lech Falandysz - zastępca szefa kancelarii Prezydenta RP

9.00 - 10.30

11.00 - 12.30

przerwa:

12.30 - 14.00

popołudnie:

- spotkanie z przedstawicielami Prezesa Rady Ministrów, zwiedzanie URM
- Tematem spotkania będzie podejmowanie decyzji na szczeblu rządu.*
- symulacja "Trudna decyzja" (*CODN - aula*)

14.00 - 16.00

16.30 - 18.00

obiadokolacja:

19.00

Dzień 5 - 10.06.1994

śniadanie:

8.00

przedpołudnie:

**- spotkanie z rzecznikiem prasowym Sądu Najwyższego
dotyczące zakresu kompetencji i roli sądu w państwie**

9.30 - 10.30

(Sąd Najwyższy - ul. Ogrodowa)

**- spotkanie z przedstawicielami mediów: znaczenie
"czwartej władzy" w systemie demokratycznym**

11.30 - 13.00

(CODN - aula)

przerwa:

13.00 - 14.30

popołudnie:

- spotkanie z młodymi liderami środowiska warszawskiego.

14.30 - 16.00

**Dyskusja na temat różnych form aktywności i możliwości
ich zaadaptowania w środowisku lokalnym. *(CODN - aula)***

- forum grupowe *(CODN - aula)*

16.00 - 17.00

obiadokolacja

17.30

wieczór:

19.00

- pożegnalny bankiet - oficjalne zakończenie programu

IV. Program w ocenie uczestników i organizatorów

1. Dzień przyjazdu

Uczestnicy programu zaczęli przyjeżdżać do Warszawy już w godzinach przedpołudniowych 5 czerwca (niedziela). Od razu po przyjeździe istniała możliwość zakwaterowania w Bursie Szkolnictwa Zawodowego przy ul. Długiej 18/20 (każdy z uczestników wraz z materiałami do programu przesyłanymi listownie przed jego rozpoczęciem, otrzymał dokładny plan tej części Warszawy oraz opis połączenia autobusowego do Bursy). O godzinie 20.00 odbyło się spotkanie organizatorów z uczestnikami (do tej godziny przyjechała ich zdecydowana większość), na którym omówiono pokrótce przebieg programu, wręczono uczestnikom regulamin programu, a także rozdano karty obiadowe. Do godziny 24.00 przyjechali wszyscy uczestnicy nie mieszkający w Warszawie (59 na 60 zaproszonych osób; jedna osoba zachorowała i odwołała przyjazd).

Uczestnicy zamieszkali w pokojach 2-5 osobowych, osobno kobiety i mężczyźni.

Wskazówki:

1. Zorganizować czas wolny dla tych, którzy wcześniej przybyli do Warszawy.

2. Dzień pierwszy

(a) przedpołudnie - oficjalne rozpoczęcie; zajęcia integracyjne

Przebieg zajęć:

O godz. 9.30 program został oficjalnie rozpoczęty przez organizatorów w auli Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (CODN). W czasie rozpoczęcia powitano uczestników, przedstawiono zaproszonych gości, przypomniano cele programu oraz wręczono dokładny program zajęć Civis Polonus, a także listę uczestników wraz z informacją o miejscu zamieszkania w bursie. Organizatorzy odpowiadali również na pytania uczestników dotyczące programu.

O godz. 10.15 rozpoczęły się zajęcia integracyjne. W pierwszej fazie uczestnicy brali udział w wielu grach intergracyjnych z elementami psychodramy. Gry były przeznaczone dla różnej liczby uczestniczących w zabawie osób - zarówno dla dwóch jak i dla wszystkich uczestników.

Drugą częścią zajęć integracyjnych były zaimprovizowane wywiady z wybranymi uczestnikami. Reporterami jak i osobami udzielającymi wywiadu byli uczestnicy. Ze względu na małą ilość czasu przeprowadzono jedynie 10 wywiadów. Zajęcia zakończono o godz. 13.15.

Uwagi uczestników:

Średnia ocena tego punktu programu wyniosła 4,6 (na szkolnej, sześciostopniowej skali ocen), ponadto zajęcia uznano za bardzo potrzebne. Gry szczególnie podobały się nauczycielom-uczestnikom, z tego powodu, że wiele z nich mogą oni przeprowadzać we własnych szkołach. Wszyscy uczestnicy zwrócili uwagę, na fakt że przeprowadzonych

Wskazówki:

1. Usprawnić działanie mikrofonów na sali, albo prosić odpowiadających o powtórzenie pytania.
2. Tak określić rolę nauczycieli na spotkaniu, aby uczniowie mieli możliwość zadania wszystkich pytań jakie chcą.
3. Ze względu na dużą potrzebę tego typu rozmów, powtarzać spotkanie w innym gronie gości.

(b) popołudnie - wykład prof. Tadeusza Mołdawy "Polski system polityczny - wzajemne relacje między organami władzy centralnej";

Przebieg zajęć:

Wykład wygłoszony przez prof. Tadeusza Mołdawę wyjaśniał teoretyczne podstawy współistnienia i funkcjonowania centralnych organów władzy. We wstępnej części wykładu profesor Mołdawa przedstawił instytucje centralne a następnie omówił ich zadania i uprawnienia. Na zakończenie przedstawione zostały wzajemne powiązania między różnymi organami władzy oraz ich wzajemne relacje. Po wykładzie uczestnicy mieli możliwość zadawania pytań.

Uwagi uczestników:

Część uczestników oceniła ten wykład jako "nudny" i "zbyt długi". Wypowiedzi uczniów wskazywały jednoznacznie, że negatywna ocena jest konsekwencją postawy wykładowcy. Wykład uzyskał średnią ocen 4.18, a ten punkt programu uznano za bardzo potrzebny.

Uwagi organizatorów:

Wydaje się, iż temat wykładu stanowi istotne uzupełnienie strony "praktycznej" programu, pozwala spojrzeć na państwo jako sieć instytucji i powiązań między nimi. Warto jednak zastanowić się nad innym doбором wykładowcy - być może powinien to być właśnie "praktyk" a nie politolog zajmujący się instytucjami centralnymi od strony teoretycznej.

Wskazówki:

1. Rozważyć możliwość zmiany wykładowcy
2. Zadbać o lepsze nagłośnienie sali
3. Zapewnić więcej czasu na zadawanie pytań, skrócić czas trwania wykładu.

(c) Gra symulacyjna "Historia jednej ustawy"

Przebieg zajęć:

Na podstawie tekstu pokazującego różne formy aktywności obywatelskiej podejmowane w czasie prac nad ustawą antyaborcyjną uczestnicy programu odtwarzali przebieg formalnego procesu legislacyjnego oraz wpływ różnych instytucji, stowarzyszeń i grup obywateli reprezentujących opinię publiczną. Następnie wcielili się w rolę

przedstawiciele opinii publicznej i przygotowali scenariusz działań, jakie podjęliby protestując przeciw projektowi ustawy, z której treścią się nie zgadzają.

Uwagi uczestników:

Gra oceniona została bardzo dobrze (średnia 4.97). Zdaniem uczestników tego rodzaju zajęcia są bardzo potrzebne i stanowiły doskonały wstęp do gry w Senacie.

Uwagi organizatorów:

Gra zaktywizowała uczestników programu, niestety zabrakło czasu na bardziej pogłębioną dyskusję na temat realnego wpływu opinii publicznej na proces legislacyjny.

Wskazówki:

1. Wydłużyć nieco czas przeznaczony na grę lub zrezygnować z którejś jej części na rzecz końcowej dyskusji.

(d) wieczór - spotkanie z Lucyną Bojarską - Rzecznikiem Praw Uczniowskich w Warszawie

Przebieg zajęć:

Lucyna Bojarska Rzecznik Praw Ucznia z Warszawy opowiadała o swoich działaniach związanych z organizowaniem ruchu na rzecz przeciwdziałania narkomanii. W swoich wypowiedziach położyła akcent na to, że wiele więcej mogą zdziałać w tej sprawie instytucje pozarządowe, jedynie wspierane przez rząd, i jak ważna jest w tym wypadku sama postawa młodzieży. Uczestnicy mieli możliwość zadawania pytań, z czego korzystali głównie nauczyciele.

Uwagi uczestników:

Spotkanie z Rzecznikiem Praw Ucznia było zdaniem uczestników "ciekawym" doświadczeniem. Tym niemniej uczniowie wydawali się nieco nie przygotowani do dyskusji o roli instytucji pozarządowych.

Uwagi organizatorów:

Dobry kontakt personalny Lucyny Bojarskiej z grupą sprawił, że spotkanie należy zaliczyć do udanych. Niewątpliwie błędem było pozwienie na zdominowanie dyskusji w jej końcowym fragmencie przez nauczycieli.

Wskazówki:

1. W materiałach wysyłanych do uczestników przed programem podać temat poruszany w dyskusji.

4. Dzień trzeci

(a) przedpołudnie - gra symulacyjna "Obrady senackie"

Przebieg zajęć:

Już pierwszego dnia programu uczestnicy zostali podzieleni na trzy grupy - komisje

senackie. Każdy "senator" otrzymał komplet materiałów zawierających informacje o zadaniach i strukturze komisji oraz obowiązkach senatora. W wyniku obrad poszczególnych komisji wybrano: przewodniczących komisji, sekretarzy oraz kandydatów na marszałka senatu. Kandydaci mieli możliwość krótkiej prezentacji swojej osoby.

Trzeciego dnia uczestnicy "*Civis Polonus*" byli gośćmi Senatu. Uczestnicy-uczniowie mieli możliwość uchwalenia fikcyjnej poprawki do ustawy z zachowaniem całej procedury senackiej: poczynawszy od spotkań komisji senackich, poprzez dyskusję plenarną, do głosowania w sali Senatu (uczestnicy-nauczyciele mogli się tylko przyglądać całej symulacji, choć próbowali wywalczyć sobie prawo głosu). Gra zakończyła się sukcesem, pomimo iż część uczniów nie do końca rozumiejąc regulamin głosowania oddało głosy niezgodnie ze swoją intencją. Grę dokończono wieczorem tego samego dnia w Bursie.

Ponadto uczestnicy zwiedzili Sejm i Senat oraz spotkali się z w-ice marszałkiem Senatu prof. Zofią Kuratowską.

Grze w Senacie towarzyszyło spore zainteresowanie mediów. Informacje na temat tego wydarzenia ukazały się w prasie codziennej, telewizyjnych "Wiadomościach", w Panoramie i w warszawskim programie regionalnym. Dwoje uczestników programu wystąpiło "na żywo" w ostatnim tego dnia wydaniu "Wiadomości". Także rozgłoszenie radiowe relacjonowało przebieg symulacji.

Uwagi uczestników:

Cała wizyta w Senacie określona została jako "genialna". Uczniowie podkreślali poważne traktowanie ich przez pracowników Kancelarii Senatu, ich zaangażowanie i poświęcenie w trakcie symulacji. Zdaniem większości była to idealna lekcja wychowania obywatelskiego, a wcielenie się w rolę senatorów wywarło na nich duże wrażenie. Uczniom nie podobały się próby komentowania gry przez nauczycieli i ich próby uzyskania na nią wpływu.

Uczestnicy ocenili pobyt w Senacie średnio na 5.84 (w sześciostopniowej skali ocen) i wszyscy uznali ją za bardzo potrzebną.

Uwagi organizatorów:

Wszystkie elementy gry były dopracowane wręcz perfekcyjnie. Można śmiało stwierdzić, że gra w Senacie była kulminacyjnym momentem w programie *Civis Polonus*, wyzwoliła w organizatorach i uczestnikach dużo pozytywnych emocji.

Wskazówki:

1. Wyeliminować możliwość negatywnego wpływu na grę ze strony nauczycieli.
2. W miarę możliwości wydłużyć pobyt w Senacie, nawet kosztem innych spotkań.

(b) popóźniej - spotkanie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich prof. Tadeuszem Zielińskim

Przebieg zajęć:

Spotkanie odbyło się w siedzibie Rzecznika w Warszawie. Pierwszą częścią spotkania poświęconą była zadaniom Rzecznika Praw Obywatelskich (uczestnicy wysłuchali krótkiego wykładu oraz obejrżeli film przedstawiający instytucję Rzecznika); w drugiej części uczestnicy mieli okazję zadawania pytań Rzecznikowi.

Uwagi uczestników:

Zdania uczestników odnośnie spotkania z RPO prof. Tadeuszem Zielińskim były podzielone. Średnia ocena wyniosła 4.18, ale spotkanie uznano za bardzo potrzebne - osobowość prof. Zielińskiego wywarła duże wrażenie na uczestnikach. Podkreślano mankamenty techniczne spotkania (nagłośnienie, zbyt mała sala).

Uwagi organizatorów:

Spotkanie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich (RPO) miało nieco niefortunny termin (niemożliwy był inny ze względu na obowiązki RPO), i na jego ocenę przez uczestników niewątpliwie miało wpływ zmęczenie oraz ilość wrażeń wynikających z pobytu w Senacie. Tym niemniej spotkanie można zaliczyć do udanych i interesujących młodzieży.

Wskazówki:

1. W miarę możliwości nie organizować spotkań z RPO zaraz po bardzo wyczerpujących zajęciach.

(c) wieczór - spotkanie z gośćmi ze Stanów Zjednoczonych - Nil Vihar (Presidential Classroom) oraz Bertem Cielakiem (Close Up Foundation)

Przebieg zajęć:

Spotkanie odbyło się w Bursie Szkolnictwa Zawodowego. Każdy z gości dokonał prezentacji swojej działalności w Stanach Zjednoczonych a następnie odpowiadał na pytania uczestników.

Uwagi uczestników:

Spotkanie było bardzo ważne. Pozwoliło uczestnikom na poznanie działań, podobnych do programu Civis Polonus, prowadzonych w Stanach Zjednoczonych. Uczniowie mieli możliwość poznania z "pierwszej ręki" doświadczeń amerykańskich, a także zadania wielu osobistych pytań Nili i Bertowi.

Uwagi organizatorów:

Nila Vihar i Bert Cielak byli przez uczestników początkowo uznawani za mało przystępnych, dopiero usilne próby Nili i Berta, a także spotkanie z uczestnikami pozwoliły zmienić tę sytuację. Od tej pory żaden z uczestników nie "obawia się" rozmowy z gośćmi z Ameryki.

Wskazówki:

1. Spotkania z gośćmi z zagranicy stanowczo należy organizować wcześniej. W ten sposób uczestnicy będą mieli możliwość wcześniejszego nawiązania kontaktu interpersonalnego z gośćmi i przełamywania barier w tym kontakcie. Z kolei goście będą mieli możliwość lepszej integracji z grupą.

5. Dzień czwarty

(a) przedpo³udnie - wycieczka po Warszawie;

Przebieg zajêæ:

Uczestnicy podzieleni na dwie grupy mieli moŹliwoœæ poznaæ Stare Miasto w czasie pó³toragodzinnej wycieczki. Opiekê nad grupami sprawowali przewodnicy z biura przewodników Zamku Królewskiego.

Uwagi uczestników:

Wycieczkê uznano za raczej potrzeb¹, a jej œrednia ocena wynios³a 3.81. (Wycieczka interesuj¹ca by³a przede wszystkim dla tych osób, które b¹d^Ź nie by³y jeszcze w Warszawie, b¹d^Ź nie mieli okazji zwiedzaæ jej z profesjonalnym przewodnikiem).

Wskazówki:

1. W miejsce pieszej wycieczki po Starym Mieœcie zorganizowaæ wycieczkê autokarow¹ po Warszawie.

(b) wyk³ad prof. Lecha Falandysza - zastêpcy szefa kancelarii Prezydenta RP - "Systemy w³adzy wykonawczej w Polsce i na œwiecie";

Przebieg zajêæ:

Spotkanie trwa³o dwie godziny: pierwsza czêœæ stanowi³a wyk³ad prof. Falandysza a w drugiej uczestnicy mieli moŹliwoœæ zadawania pytañ. Wyk³ad prof. Falandysza stanowi³ omówienie najwaŹniejszych koncepcji prezydentury jako instytucji a takŹe omówienie najwaŹniejszych problemów prezydentury Lecha Wa³êsy.

Uwagi uczestników:

Spotkanie "z tak waŹn¹ osob¹" by³o przeŹyciem emocjonalnym dla badanych. Pojawi³y siê jednak g³osy ze strony uczniów, Źe wyk³ad by³ nieco za d³ugi i "zabra³" czas na zadawanie pytañ. Ogólnie spotkanie uznano za bardzo potrzebne, a œrednia ocena wynios³a 4.25.

Uwagi organizatorów:

Dobór wyk³adowcy okaza³ siê byæ bardzo trafny. Profesor Falandysz jako zastêpca szefa Kancelarii Prezydenta RP móg³, dziêki przytaczanym przyk³adom, przybliŹyæ uczestnikom realne problemy zwi¹zane z urzêdem prezydenckim i prezydentur¹ Lecha Wa³êsy.

Wskazówki:

1. Zapewniæ udzia³ prof. Falandysza w przysz³ych wydaniach *Civis Polonus*.

(b) popo³udnie - spotkanie z pracownikami Urzêdu Rady Ministrów;

Przebieg zajêæ:

W trakcie spotkania z zastêpc¹ dyrektora gabinetu Premiera oraz kilkoma innymi urzêdnikami URM uczestnicy programu zadawali pytania dotycz¹ce zarówno kompetencji URM, jak i szerszych zagadnieñ dotycz¹cych polityki koalicji rz¹dowej. Gospodarze

spotkania starali się unikać odpowiedzi na pytania określone przez nich jako "polityczne", sugerując, że celem spotkania jest poznanie struktury i działalności URM. Spowodowało to, iż na atmosferę dalszej części spotkania wpłynęły silniej niż podczas jakichkolwiek innych zajęć preferencje polityczne m³odzieży. Na zakończenie wizyty w URM uczestnikom programu pokazano salę posiedzeń rządu.

Uwagi organizatorów:

Spotkanie pokazało, że uczestnicy programu odczuwają potrzebę dyskusji na temat polityki rządu, a nie tylko na temat struktury URM i kompetencji jego urzędników. Oczekują też, że gospodarzami takiego spotkania będą osoby bezpośrednio odpowiedzialne za kształtowanie tej polityki np. Premier, któryś z wicepremierów bądź ministrów.

Wskazówki:

1. Przygotować w następnej edycji programu zajęcia poświęcone dyskusji nad bieżącą polityką rządu.

2. Starać się, mimo niepowodzenia w tej edycji programu, aby przekonać Premiera, któregoś z wicepremierów bądź ministrów do uczestnictwa w *Civis Polonus*.

(c) gra symulacyjna "Trudna decyzja";

Przebieg zajęć:

W trakcie zajęć uczestnicy zostali podzieleni na 6-cio osobowe zespoły, w których trzy osoby odgrywało rolę przedstawicieli rządu a trzy pozostałe przedstawicieli związku zawodowego i komitetu strajkowego. Symulacja dotyczyła negocjacji rządu ze związkami zawodowymi w sytuacji strajkowej.

Uwagi uczestników:

Członkowie uczestników postulowali, iż ta symulacja powinna odbywać się w gmachu rządu. Grę uznano za bardzo potrzebną, a średnia ocena wyniosła 5.31.

Uwagi organizatorów:

Symulacja w takim kształcie powinna pojawiać się w przyszłych wydaniach *Civis Polonus*. Najważniejszym mankamentem był brak odpowiedniego pomieszczenia do przeprowadzenia symulacji.

Wskazówki:

1. Lepiej dopracować stronę techniczną symulacji: druk materiałów, dobór pomieszczenia.

(c) wieczór - spotkanie z Jerzym Owsakiem, organizatorem największej akcji charytatywnej w Polsce - Wielkiej Orkiestry Ćwiłtecznej Pomocy

Przebieg zajęć:

Jerzy Owsiak jest niekwestionowanym autorytetem wśród m³odzieży. Swoją

działalności oraz sposobem bycia pobi serca miodziey. Podobnie bylo na spotkaniu z uczestnikami *Civis Polonus*. Miodziez zadawaa Jurkowi wiele osobistych pytań, na które on chętnie odpowiadał. On sam opowiedzia o potrzebie dziaania i sukcesach jakie moza osiagnæ w asn aktywności. Spotkanie skończyo si rozdawaniem autografów i wspólnym pozowaniem do fotografii.

Uwagi uczestników:

Zdaniem uczestników bylo to "wspaniale" spotkanie, mimo tego, ze bylo niespodzianka i odbyo si niejako poza programem (Jerzy Owsiak nie zyczy sobie rozgłosu, a ponadto do końca nie bylo wiadomo, czy obowiazki pozwol mu na spotkanie si z *Civis Polonus*). Jurek Owsiak, zdaniem miodziey i nauczycieli, wyzwol w nich nowe siy do dziaania, umocni przekonanie o s uszności dziaañ na rzecz innych.

Uwagi organizatorów:

Kontakt z Jerzym Owsakiem niewtpliwie wywar pozytywny wpzyw na uczestników. Osobowoæ goæcia sprawia, ze spotkanie bylo jedn wiel zabaw, mimo tego, ze rozmawiano o rzeczach powaznych.

Warto podkreælaæ fakt zbiegności celów dziaalności Jerzego Owsiaaka i organizatorów *Civis Polonus* (pamiêtajc oczywiæcie o róznicach wynikajcych z form dziaalności i sposobu prezentacji tych celów).

Wskazówki:

1. Lepiej nagooeniaæ salê.

6. Dzieñ piaty

(a) przedpoadnie - spotkanie z rzecznikiem prasowym Sdu Najwyzszego, dotyczce zakresu kompetencji i roli wadzysdownicznej w państwie;

Przebieg zajæ:

Spotkanie miao charakter wykadu na temat roli wadzysdownicznej w państwie oraz miejsca Sdu Najwyzszego w strukturze sdownictwa. Dziêki umiejêtnoociom i zaangażowaniu wykadowcy miodziez reagowaa bardzo zywo na poruszane problemy zadajc wiele pytań, œwiadczych o zainteresowaniu tymi zagadnieniami. Ze wzglêdu na brak czasu uczestnicy nie mogli zadaæ wszystkich pytań czym byli nieco rozczarowani.

Uwagi uczestników:

Wszyscy uczestnicy spotkania z rzecznikiem Sdu Najwyzszego byli z niego bardzo zadowoleni. Uznano je za bardzo potrzebne. Narzekano jedynie na brak możliwoœci zadawania pytań (spotkanie musiao zakończyæ si w terminie z powodu obowiazków goæcia). œrednia ocena wyniosaa 5.08.

Uwagi organizatorów:

Rzecznik Sdu Najwyzszego Pan Kauba okaza si bardzo dobrym wykadowcym potrafiwym nawiæzaæ kontakt z miodziez. Uczestnicy programu wykazali z kolei duze zainteresowanie zagadnieniami prawnymi, które s niemal nieobecne w polskich szkoach

ogólnokształcących.

Wskazówki:

1. Kontynuować współpracę z Panem Kaub¹.
2. Rozważyć możliwość poszerzenia tej części programu, która dotyczy władzy sędziowskiej w Polsce.

(b) spotkanie z przedstawicielami mediów; znaczenie "czwartej władzy" w systemie demokratycznym

Przebieg zajęć:

W spotkaniu wzięli udział: Pani Anna Bikont - Gazeta Wyborcza, Pan Maciej Domański - dyrektor II Programu Telewizji Polskiej i Pan Jacek Wójcicki - szef działu politycznego telewizyjnych "Wiadomości". Spotkanie w całości przeznaczono na dyskusję pomiędzy zaproszonymi gośćmi a uczestnikami programu.

Uwagi uczestników:

Spotkanie z "czwartą władzą" uczestnicy ocenili na 5.29, a wszyscy uznali je za bardzo potrzebne. Podkreślano dobry kontakt z gośćmi, którzy wyczerpująco odpowiadali na każde pytanie. Wskazano jedynie, że nie wszyscy zaproszeni goście mogli uczestniczyć w spotkaniu.

Uwagi organizatorów:

Przyjęcie programu ze strony ośrodków masowego przekazu było bardzo dobre. Zaproszeni na spotkanie goście poważnie potraktowali uczestników odpowiadając na wiele bezpośrednich pytań.

Wskazówki:

1. Zdecydowanie należy organizować takie spotkania w przyszłości.
2. Nawiązać współpracę z p. Maciejem Domańskim.

(b) popołudnie - spotkanie z młodymi liderami środowiska warszawskiego;

Przebieg zajęć:

Spotkanie stworzyło uczestnikom okazję do wymiany pomysłów i przedstawienia własnej działalności w środowiskach lokalnych.

Uwagi uczestników:

Zdaniem uczestników to spotkanie było raczej potrzebne, choć wielu twierdziło, że można było z niego zrezygnować. Przede wszystkim dlatego, że nie dopisali goście, po drugie, że ci, którzy byli obecni nie mówili ciekawie. Średnia ocena tego punktu programu wyniosła 3.7.

Uwagi organizatorów:

Podobnego typu spotkanie należy organizować w przyszłości. Należy się jedynie zastanowić nad jego formą i doborem zapraszanych na nie gości.

(c) wieczór - oficjalne zakończenie, pożegnalny bankiet;

Bankiet został przygotowany przez przedstawicieli warszawskiego Forum Młodzieżowego. W trakcie bankietu rozdano dyplomy i oficjalnie zakończono program. Należy zwrócić uwagę na bardzo emocjonalny charakter uroczystości

7. Dzień wyjazdu

Sobota 11 czerwca była dla uczestników dniem wyjazdu. Do godziny 20.00 wszyscy uczestnicy opuścili budynek bursy.

IV. Ocena organizacji programu

Uczestnicy mieli możliwość oceny programu w dostarczonych przez organizatorów anonimowych ankietach ewaluacyjnych. Na 69 uczestników 58 zwróciło wypełnione kwestionariusze.

Negatywnie natomiast oceniono przede wszystkim zbyt "przeadowanie" ("napięcie") programu. Blisko jedna trzecia uczestników zwracała na ten fakt uwagę. Do najczęściej wskazywanych mankamentów organizacji należały również: brak ciepłej wody w bursie (spowodowany niezapowiedzianym remontem sieci ciepłej w tej części Warszawy) a także serwowane na lunch "fast food" z McDonald's i Burger King. Warto zwrócić uwagę, że przeciwnicy i zwolennicy fast food stanowili mniej więcej tak samo liczną grupę uczestników. Część uczestników postulowała wprowadzenie w przyszłości własnego autobusu, którym mogłyby się poruszać osoby uczestniczące w programie.

Ponadto jednostkowo zwracano uwagę na brak wolnego czasu dla uczestników w ciągu dnia, brak czasu na rzetelne przygotowanie się do niektórych zajęć, sztywne normy czasowe programu, a także brak określonej roli nauczycieli. Te ostatnie kwestie podnosili nauczyciele-uczestnicy. Należy zaznaczyć, że cztery osoby (chłopcy) uznały posiłki za niewystarczające, skarżąc się na "niedożywienie". Jednak w czasie programu nikt z tym problemem nie zwracał się do organizatorów.

Uwag pozytywnych o organizacji programu było więcej niż negatywnych. 25% uczestników, którzy zwrócili ankietę jest zdania, że program był "dobrze zorganizowany". Zwracano uwagę na "niezarnowany czas" tj. przemycenie programu, dokładne jego zaplanowanie oraz życzliwy i pozytywny stosunek organizatorów do uczestników. Ponadto zwracano uwagę na fakt, że organizatorzy wywiązały się z założeniami programu.

Do pozytywnych stron organizacji zaliczono również (jednostkowo): zaproszenie ludzi z całej Polski, zróżnicowanie form zajęć, dobre miejsce zakwaterowania (centrum miasta, przy Starym Mieście) oraz umiejętności organizatorów w rozwiązywaniu sytuacji problemowych.

Wskazówki:

1. Tak planować przebieg programu, aby pozostawić kilka godzin "czasu wolnego" - do własnej dyspozycji uczestników.
2. Lepiej zorganizować system żywienia, tj. zrezygnować w miarę możliwości z jedzenia typu fast food oraz wprowadzić dodatkowe porcje dla osób, które tego potrzebują.
3. Wprowadzić zajęcia relaksacyjne w trakcie programu.

V. Ocena zawartości merytorycznej programu

Pod względem doboru treści program był oceniany bardzo pozytywnie. Zdaniem uczestników-uczniów zabrakło jedynie kontaktu z sędziami Trybunału Konstytucyjnego, a nauczyciele wskazywali na brak kontaktu z przedstawicielem Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Niektórzy z uczestników za wadę merytoryczną programu uznali "brak problemów gospodarczych". Należy tu jednak zaznaczyć, iż zapoznanie uczniów z zagadnieniami ekonomicznymi nie stanowiło celu programu (jest to jednak wskazówka, że podobny program o tematyce ekonomicznej spotkałby się z zainteresowaniem młodzieży). Ponadto znaczna część uczestników narzekała na brak poważnego programu kulturalnego tj. wyjęcia do teatru, czy opery.

Niektórzy uczniowie i nauczyciele zwracali uwagę na brak możliwości szerszego zaprezentowania swojej działalności w ośrodkach lokalnych przez uczestników. Ponadto część uczestników narzekała na "zbyt długie" wykłady uniemożliwiające zadanie gościom wszystkich "ważnych" pytań.

W ocenie zawartości merytorycznej *Civis Polonus* znalazły się negatywne uwagi odnośnie przygotowania poszczególnych elementów programu. Najwięcej ocen negatywnych uzyskała wizyta w Urzędzie Rady Ministrów, która była zupełnie nieprzygotowana przez urzędników, mimo próśb i oferty pomocy ze strony organizatorów. Podobnie, choć nieco lepiej, oceniono spotkanie z młodzieżowymi liderami Warszawy oraz wykładu prof. Tadeusza Modawy, któremu zarzucano "nudne" prezentowanie tematu.

Pojawiły się także pojedyncze, negatywne głosy odnośnie nienależytego przygotowania niektórych części programu np. gry "Trudna decyzja", były to jednak postulaty odnoszące się do szczegółowych kwestii tych pozycji programowych.

Jeżeli chodzi o pozytywne uwagi odnośnie treści programu to uczestnicy zwracali uwagę przede wszystkim na dużą ilość gier symulacyjnych oraz umożliwienie spotkań wieloma znanymi postaciami życia publicznego. Szczególnie wizyta w Senacie, wykład dr. Marka Nowickiego, spotkanie z politykami oraz spotkanie z Jerzym Owsikiem były uznane za bardzo ważne i potrzebne. Ogólnie rzecz biorąc "połączenie teorii z praktyką" było największą zaletą programu *Civis Polonus*.

Wskazówki:

1. Rozszerzyć program o "wydarzenie kulturalne" (teatr, opera).
2. Rozszerzyć program o wizytę w Trybunale Konstytucyjnym lub/i Ministerstwie Edukacji Narodowej (przynajmniej dla nauczycieli).
3. W miarę możliwości wspórganizować spotkania w urzędach centralnych.
4. Zapewnić w programie miejsce na prezentowanie swojej działalności przez uczestników.
5. W miarę możliwości zapraszać do wygłoszenia wykładu osoby z dużym doświadczeniem dydaktycznym, umiejscowiając wzbudzić zainteresowanie słuchaczy.
6. Prosić wykładców o maksymalne skrócenie wykładu, tak aby pozostawić uczestnikom więcej czasu na zadawanie pytań.

VI. Ocena zachowania uczestników

Uczniowie-uczestnicy oceniaj'c siebie wzajemnie stwierdzili, że organizatorzy dokonali w'acziwego wyboru. Na program przyjechali ludzie aktywni, inteligentni, o r'oznych interesuj'cych zainteresowaniach, ciekawi cewiata i tego co siê dzieje wokó³ nich.

Jedyn' czêsto podnoszon' negatywn' kwesti' w kontaktach miêdzy uczestnikami by³y relacje uczestników z Forum M'odzie¿owym z Warszawy. Uczestnicy spoza Warszawy nierzadko podkreœlali "odcinanie siê" tej grupy m'odzie¿y od reszty. Takie postrzeganie grupy Forum M'odzie¿owego wynika³o zapewne z roli jak¹ pe³ni³a ta grupa w czasie programu. Otó¿ zgodnie z za³o¿eniami organizatorów pomagali oni w organizacji programu, st'd te¿ niekiedy sprzecznoœæ ról jakie pe³nili (uczestnika oraz wspó³organizatora) powodowa³a zwiêkszenie dystansu miêdzy nimi a pozosta³ymi uczestnikami.

Ponadto niektórzy uczestnicy zwracali uwagê na zbyt ni' "gadatliwoœæ" niektórych osób. Uczniowie zwrócili te¿ uwagê na karygodne zachowanie siê jednego z nauczycieli, który ich zdaniem nadu¿ywa³ alkoholu i niekiedy zachowywa³ siê te¿ niekulturalnie w stosunku do uczestników. Jeden z nauczycieli zwróci³ tak¿e uwagê na nadmiern' swobodê, co do wyboru godzin snu przez m'odzie¿.

Generalnie m'odzie¿ nie by³a zadowolona z zachowania nauczycieli, którzy ich zdaniem zabierali za du¿o g³osu, niejako przeszkadzaj'c m'odzie¿y w uczestnictwie w programie. Znamienne jest to, że ze strony nauczycieli zdarza³y siê g³osy, że ich rola w programie (czytaj mo¿liwoœæ zabierania g³osu) by³a zbyt ma³a.

Pozytywnie oceniano natomiast miêdzy innymi: ³atwoœæ nawi'zywania kontaktów, brak wspó³zawodnictwa w sensie negatywnym, kulturê osobist' uczestników, odpowiedzialnoœæ, punktualnoœæ, zdyscyplinowanie. Ponadto spora grupa ankietowanych podkreœla³a, że wszystkich uczestników cechowa³o zaangażowanie w program oraz aktywnoœæ w czasie zajêæ programowych.

Nale¿y nadmienić, że uczestnicy bardzo pozytywnie przyjêli sposób bycia goœci zagranicznych oraz organizatorów, który okreœelno mianem "traktowania m'odzie¿y po partnersku".

Wskazówki:

1. Lepiej okreœlać rolę Forum M'odzie¿owego (grupy uczniów z Warszawy), tak aby ich zadania zwi'zane ze wspó³organizacj' programu nie powodowa³y z³ego ich postrzegania przez resztê uczestników.

2. Zwracać baczniejsz' uwagê na zachowanie nauczycieli.

3. W bardziej zdecydowany sposób dopilnowywaæ przestrzegania ciszy nocnej.

4. Zmniejszyc rolę nauczycieli w programie poprzez stworzenie zajêæ alternatywnych (tylko dla tej grupy uczestników).

IX. Plany na przyszłość

Organizatorzy programu *Civis Polonus* zamierzają powołać fundację, która m.in. zajmować będzie się organizacją programu (patrz ANEKS - Statut Fundacji). Organizatorzy programu wierzą, iż rozwój ekonomiczny kraju jest ściśle związany ze wzrostem świadomości obywatelskiej jego obywateli, a tym samym, iż edukacja obywatelska jest obecnie jednym z najważniejszych problemów stojących przed Polską.

Program *Civis Polonus* będzie organizowany raz w roku. Zamierzeniem organizatorów jest aby regionalne programy, wzorowane na idei *Civis Polonus* były organizowane w różnych częściach kraju przez uczestników programu centralnego. Celem długofalowym jest aby powstała sieć programów regionalnych, takich jak np. "dzień w Urzędzie Gminy", czy różnego rodzaju spotkania z urzędnikami gminnymi, czy radnymi. Zorganizowanie wielu takich programów pozwoli uczynić edukację obywatelską ciekawszą i, jak wierzą organizatorzy *Civis Polonus*, sprawi, iż o wiele więcej młodych ludzi będzie rozumiało ideę demokracji lokalnej i ideę państwa demokratycznego. Do udziału w odbywającym się raz do roku programie centralnym *Civis Polonus* organizatorzy zapraszają będą aktywnych młodych ludzi z terenu całej Polski (m.in. organizatorów programów lokalnych).

X. Podsumowanie

Ocena programu Civis Polonus dokonana przez uczestników jest ogólnie rzecz biorąc bardzo pozytywna. Ze względu pilotażowy charakter programu, wypadki losowe, a także niedofinansowanie programu, niektórych błędów i niedociągnięć nie udało się ominąć. Tym niemniej doświadczenia tego programu pozwoli na lepsze i sprawniejsze organizowanie podobnych w przyszłości.

Oceniając potrzebę prowadzenia tego typu programów uczestnicy stwierdzili, że ten rodzaj zajęć jest bardzo potrzebny. Wśród powodów takiej oceny, wymienianych przez uczestników, najczęściej pojawiały się następujące:

- "jest to ciekawy sposób przedstawienia tematu", "atrakcyjny sposób nauki"
- "zobaczam to, czego bez programu nigdy bym nie zobaczył"
- program ten "wyzwał nowe formy aktywności wśród młodzieży"
- umożliwia poznanie ludzi - swoich rówieśników, a także "ludzi władzy"
- "dostarcza wrażeń", "energii" do działania.

Uczestnicy pytani o ewentualne ich zaangażowanie w organizację podobnych programów na poziomie lokalnym (wojewódzkim) zgodnie stwierdzili, że będą pomagać, czy wręcz organizować takie programy. Nikt nie odmówił, a tylko dwie osoby nie były pewne, czy ich obowiązki nie staną na przeszkodzie w organizacji programu.

Uczestnicy pytani o potrzebę takich programów wskazywali podobne powody jak w przypadku Civis Polonus, dodając, że "każdy ma prawo zdobywać wiedzę w taki sposób", a poznanie instytucji lokalnych, ich funkcjonowania jest tak samo ważną sprawą jak poznanie instytucji centralnych.

Zdaniem uczestników najpoważniejszymi przeszkodami w realizacji programów lokalnych Civis Polonus może być przede wszystkim brak pieniędzy, w następnej kolejności apatia młodzieży (niechęć do podejmowania aktywności) oraz brak zrozumienia władz lokalnych co do potrzeby takiego programu ("niedocenie potencjału programu").